

Κωνσταντίνος Επίνοια

Σ. Παχής,

ΕΠΟΠΤΕΙΑ
Στοχασμός
<https://epopteia.gr/1153/konstantinos-s-pachis-epinia/>

Έχουμε πράγματι λόγους να φοβόμαστε ότι η επίνοια θα καταστρέψει τον άνθρωπο; Η είσοδός μας στον κόσμο της ψηφιακής τεχνικής μας απειλεί;

Όταν στη δεκαετία του '80 άρχισαν οι έρευνες για την επικοινωνία μεταξύ κομπιούτερ, κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί ότι ετοιμαζόταν η αλλαγή του κόσμου. Η αρχική επίνοια της επικοινωνίας μεταξύ μιας ομάδος υπολογιστών, πέρασε φάσεις πολλές, από τις οποίες λίγες είναι οι καθοριστικές: η ανάπτυξη κώδικα επικοινωνίας πρώτη, με δεύτερη την επινόηση του προσωπικού υπολογιστή. Στην πορεία αυτή διέπρεψαν επιστήμονες, ειδικοί αλλά και επιχειρηματίες που κατόρθωσαν να φέρουν τον υπολογιστή μέσα σε κάθε σπίτι και γραφείο.

Οι συνέπειες δεν άργησαν να εμφανιστούν: το ίντερνετ οδήγησε στην παγκοσμιοποίηση αφού το χρηματιστήριο του Χόνγκ Κονγκ είχε ταυτόχρονη σύνδεση με το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης και του Λονδίνου. Ο κόσμος έγινε πολύ γρήγορα ταυτόχρονος για όλη την υδρόγειο. Αυτό δεν μπορούσε να μην έχει πολιτικές συνέπειες: φιλοσοφικο-πολιτικά περιοδικά στη δεκαετία του '80 συζητούσαν τις δυνατότητες μιας τεχνο-δημοκρατίας.¹ Αλλά καθώς οι εφαρμογές διαδίδονταν και πλήθαιναν, έγινε φανερό πως το διαδίκτυο περνούσε στα χέρια του μεγάλου κοινού, όπου μεγάλο κοινό σημαίνει μεγάλη αμάθεια και μεγάλη ανευθυνότητα. Παραμένει το διαδίκτυο ο παράδεισος των μορφωμένων, αφού βρίσκουν εκεί ό,τι χρειάζονταν ταξίδια για να βρουν, αλλά μένει επίσης και πεδίο παραπληροφόρησης για έναν που δεν έχει κριτήρια.

Το διαδίκτυο ανέδειξε σε μέγα πρόβλημα αυτό που γνωρίζαμε πως υπήρχε αλλά δεν αναφερόμασταν σε αυτό: η δημοκρατία εγείρει θέμα κοινής παιδείας και κοινού αξιακού κόσμου. Εφ' όσον αυτά δεν υπάρχουν, η δημοκρατία είναι η τυραννία της μάζας. Το ζήτημα όμως είναι ότι κάθε περιορισμός της δημοκρατίας οδηγεί σε ευθεία απειλή κατά της ελευθερίας και της κυριαρχίας του κανόνα δικαίου. Διότι εάν καταργηθεί ο κανόνας δικαίου δεν υπάρχει κοινωνία, υπάρχει μια αγέλη με άρχοντα. Το στέμμα στο κεφάλι της κοινωνίας, η μεγαλύτερη πνευματική κατάκτηση δεν είναι η τέχνη, αλλά ο σεβασμός του κανόνα δικαίου. Και δυστυχώς δεν είναι κατάκτηση του ανθρώπου αλλά μόνον ενός πολιτισμού, του ευρωπαϊκού. Ωστόσο, ακόμη σήμερα, ακόμη και στην ίδια την Ευρώπη και τον Δυτικό κόσμο που δημιουργήθηκε από αυτήν, δεν είναι αυτονόητη η εφαρμογή του. Ο κανόνας δικαίου χρειάζεται συνεχή αγώνα για να τηρείται χωρίς παρεκτροπές. Ακόμη τουλάχιστον, η παράκαμψή του μέσω της βίας ή της διαφθοράς, είναι ή θα έπρεπε να είναι εχθρός στα μάτια κάθε κοινωνίας. Όμως δεν συμβαίνει αυτό. Η κοινωνία του ανθρώπου μένει από της ιδρύσεώς της ένα πεδίο σύγκρουσης ανάμεσα στην υπακοή και την παράβαση, ανάμεσα στο δίκαιο και την άρνησή του. Η ιστορία βεβαιώνει ότι ο μεγαλύτερος εχθρός της ανθρωπιάς είναι ο άνθρωπος.

Το πρόβλημα της παραχάραξης της δημοκρατίας στον σύγχρονο κόσμο, το γνωρίζαμε. Αλλά δεν είχε βρεθεί ένας τρόπος να επιλύσουμε την αντίφαση μεταξύ δημοκρατίας και απουσίας παιδείας, μεταξύ ελευθερίας και κοινής αξιολογίας. Και δεν έχουμε καμιά ένδειξη ότι το διαδίκτυο θα επιλύσει το πρόβλημα, αφού το διαδίκτυο είναι -και οφείλει να είναι- ανοιχτό σε όλους, ανεξαρτήτως πνευματικού επιπέδου.

Θα χρειαστεί, επίσης, να επαναπροσδιοριστεί το τι σημαίνει άνθρωπος. Τι θα πει ψυχή, τι θα πει συνείδηση. Η ανάπτυξη της βιολογίας και της ιατρικής θα θέσουν ερωτήματα όπως: έχει ο κλώνος ψυχή; Σκοτώνοντας έναν κλωνοποιημένο άνθρωπο διαπράττεις δολοφονία ή φθορά ξένης παρουσίας; Μπορείς να επεμβαίνεις και να αναδιαμορφώνεις το DNA ενός ανθρώπου όσο

κρίνει σκόπιμο η ασφαλιστική εταιρία ή έστω η κοινωνία, χωρίς να διαπράττει κανένα αδίκημα, καμιά παράβαση; Έως τώρα, ο ιατρός έσπευδε με τα φάρμακά του να βοηθήσει, να σου φέρει την υγεία σου και τη ζωή σου. Θα συνεχίσει να το κάνει αυτό ή θα καλείται να αναδομεί τον άνθρωπο σύμφωνα με μοντέλα τρίτων;

Η ανθρωπότητα κατάλαβε σχετικά ενωρίς τη σημασία που έχουν οι ουσίες και οι αλληλεπιδράσεις τους. Οδηγήθηκε στη χημεία. Έφθασε σε εξαιρετικά μεγάλη κατανόηση του κόσμου και άρχισε να επεκτείνει τη δράση της. Σήμερα ήδη, κόσμος μας είναι κόσμος που διαμορφώνει η χημεία. Μόλα ταύτα όμως, ο άνθρωπος έχει σταθερή αναφορά στο φυσικό: φύση του αναγνωρίζει αυτό που η επίνοιιά του φτιάχνει. Το ερώτημα είναι: θα μπορέσει ο άνθρωπος στη νέα εποχή να έχει αυτή την αναφορά ή η συνείδηση θα απομακρυνθεί από το πράγμα και θα λειτουργεί με την εικόνα;

Είναι εύλογο να περιμένουμε ότι στη νέα εποχή θα αλλάξουν πολλά δομικά στοιχεία του πολιτισμού μας. Η εκπαίδευση θα αλλάξει χαρακτήρα, και ίσως οι ίδιοι οι σκοποί της επαναπροσδιοριστούν. Στην ελληνική αρχαιότητα σκοπός της παιδείας ήταν η μόρφωση, ακολούθησαν όμως αιώνες με ζητούμενο την κατάρτιση, την επάρκεια της γνώσης. Δεν μπορούμε να εικάσουμε πως θα χειριστεί το ζήτημα η νέα εποχή. Το μόνο βέβαιο είναι πως θα επιφέρει αλλαγές.

Δεν είναι βέβαιο πως θα εποικήσουμε άλλον πλανήτη. Είναι βέβαιον όμως ότι αυτό θα απασχολεί την ανθρωπότητα. Το ζήτημα δεν είναι τεχνικό. Το ζήτημα είναι ότι θα αναπτυχθεί μια άλλη αντίληψη για τον άνθρωπο και τον κόσμο του. Ποια θα είναι η πραγματικότητα; Τι θα περιέχει ως κανόνες η συνείδηση; Ποια θα είναι τα ιδεώδη; Θα λυπάται ο άνθρωπος μη βλέποντας γύρω του ανθρωπιά; Θα προσπαθεί να μη μένει ον ικανό αλλά να γίνεται *άνθρωπος*;

Αυτά είναι λίγα από τα ερωτήματα που εγείρονται. Σε πολλούς ανθρώπους τα ερωτήματα αυτά προκαλούν αποστροφή, σε άλλους φόβο ή και πανικό. Δεν θα πρέπει όμως. Οι επίνοιες στις οποίες αναφερθήκαμε μαρτυρούν ότι το ανθρώπινο πνεύμα κινείται

σταθερά σε μια προσπάθεια βελτίωσης των όρων ζωής, και το κατορθώνει. Παρεκκλίνει, αλλά το κατορθώνει. Μεταχειρίζεται τις επινοήσεις του για να εμποδώσει το κακό, αλλά το κατορθώνει. Η ιστορία του ανθρώπου δεν είναι η ιστορία δικαίωσής του, αλλά μένει ιστορία του αγώνα του να δικαιώσει την ανθρωπιά του.

Κωνσταντίνος Σ. Παχής

---

1. Στην Ελλάδα το περιοδικό *Εποπτεία*, στη Γαλλία το *L' Esprit* κυρίως.